

NIEKTORÉ DOGMATICKÉ A LITURGICKÉ ROZDIELY MEDZI KATOLÍCKOU CIRKVOU A PRAVOSLÁVNOU

Dedičný hriech

Pravoslávne učenie o dedičnom hriechu je veľmi odlišné od katolíckeho učenia. Hovorí, že dedičný hriech sa človeku nepripočíta hneď pri počatí, ale až vo chvíli, keď osoba spácha svoj prvý osobný hriech. Pád Adama bol zo stavu *nezavinenej nevedomosti*.

Ale Katolícka Cirkev podľa Sv. Písma učí, že Adam bol v stave milosti a *poznania*. Ináč by nebol zodpovedný za svoj čin.

Krst

Pravoslávie vysluhuje krst trojitým ponorením krstenca. Pripúšťa, že už Didaché pozná krst liatím vodou na hlavu krstenca, ale argumentuje, že tento spôsob krstu bol povolený len pre chorých a väznených. Hovorí, že krst liatím sa stal normou v Katolíckej Cirkvi v stredoveku, čím, sa stratil pôvodný význam slova krst – ponorenie. Uvádza, že vonkajší znak nezodpovedá vnútornému významu. V Katolíckej Cirkvi ponorenie aj liatie vyjadrujú zmývanie viny dedičného hriechu.

Cirkev od svojho začiatku krst nikdy nepovažovala jednoducho za obrad prijatia do Cirkvi. Hlavným dôvodom krstu bolo odpustenie viny dedičného hriechu. Na základe ponímania dedičného hriechu (nakol'ko niet dedičného hriechu, niet čo odpustiť) pravoslávie považuje krst iba za obrad prijatia do Cirkvi.

Krst v nebezpečenstve smrti

V prípade krstu v nebezpečenstve smrti a v neprítomnosti kňaza nemôže krstiť nepokrstená osoba. Na krst sa u pravosláví vyžaduje, aby osoba, ktorá krstí bola sama pokrstená argumentujúc pravidlom, že osoba nemôže dať čo nemá. Katolícka Cirkev naopak učí, že človek nedáva zo „svojho“ a vyžaduje, aby osoba krstila podľa úmyslu Cirkvi, lebo považuje krst za nevyhnutný pre spásu (v tejto otázke treba pamätať na pravoslávne ponímanie krstu a s ním spojeného dedičného hriechu).

Počet sviatostí

Pravoslávna cirkev má s Katolíckou cirkvou spoločnú náuku o siedmich sviatostiach, aj keď nemá tak jasný rozdiel medzi sviatosťami a sväteninami. Počet sedem nie je dogmaticky absolútny a napr. mníšska tonzúra alebo pomazanie panovníkov sú neformálne tiež považované za sviatosti.

Platnosť sviatostí

Katolícka náuka učí, že sviatosti sú kňazmi *vykonané*, neplatne alebo platne (dovolené alebo nedovolené), pravoslávie učí, že sú kňazmi *podávané (predložené)* a otázka *platnosti* stráca pre pravoslávie zmysel. To bolo aj dôvodom prečo je pravoslávie kritizované za postoj pri prijímaní konvertitov.

Pravoslávie odmieta žeby bola plnosť milosti mimo pravoslávia. Dokonca v istom zmysle stavia na roveň nepravoslávnych a nekresťanov pripúšťajúc, že jediná milosť, ktorú majú je milosť, ktorá ich privádza do pravoslávia.

Je tu určité protirečenie, nakoľko pravoslávie v niektorých prípadoch prijíma, že milosť bola prijatá mimo pravoslávia a neopakuje sviatosť, ale v žiadnom prípade nedovoľuje pravoslávny prijímať sviatosť mimo pravoslávia. Chápanie milosti sviatosti je voľné a nemá v pravosláví určené hranice.

Prijímanie konvertitov

Pri prijímaní konvertitov, ktorí chcú vstúpiť do Katolíckej Cirkvi a predtým prijali *platne*, ale *nedovolené* sviatosť v cirkvi, ktorá nemá plnú jednotu s Katolíckou Cirkvou sa tieto sviatosťi znova opakovane nevysluhujú (napr. krst).

Pravoslávie sa to vníma ako príliš legalistické. Nepopiera, že aj mimo jej viditeľných hraníc sa nachádza milosť, ale k tomu sa nevyjadruje.

Keď chce konvertita vstúpiť do Pravoslávnej cirkvi, v niektorých prípadoch sú zopakované sviatosťi, ktoré už prijal a niekedy sú „sanované“ a neopakujú sa. To závisí od každej z pravoslávnych cirkví, podľa toho či aplikuje pravidlo *prísnosti* alebo *miernosti*.

Sviatosťný nezmazateľný znak

Pravoslávie neprijíma náuku o nezmazateľnom znaku, ktorý vtláčajú do duše 3 sviatosťi: krst, birmovanie a posvätný rád. Argumentujú tým, že nemá podklad v Písme a patristike¹ a vnáša rozdelenie medzi sviatosťi. Napriek tomu ani pravoslávie nevysluhuje tieto sviatosťi viackrát, ale z iného dôvodu. Uvádza, že neexistuje príčina, pre ktorú bola táto sviatosť udelená. Ale birmovanie opakujú v tom prípade, že sa apostata vracia späť do cirkvi. Vtedy to nevnímajú ako opakovanie sviatosťi, ale znak zmierenia. Závisí to od chápania *platnosti sviatosťi*.

Prepodstatnenie

Pravoslávie učí skutočnosť premeny chleba a vína na Telo a Krv Kristovu, ale nevyjadruje sa k *spôsobu* tejto premeny.

Katolícka Cirkev učí o transsubstanciácii – prepodstatnení, čiže premeny vnútornej *podstaty* a zachovaní vonkajších *spôsobov* chleba a vína. Treba to veriť božskou a katolíckou vierou.

Pravoslávie neprijíma aristotelovskú filozofiu, ktorá je na základe tejto náuky a náuku o prepodstatnení považuje len za jednu z viacerých vysvetlení (*odmietanie „západnej“ teológie*).

„In Persona Christi“

Pravoslávie nesúhlasí s katolíckou náukou, že kňaz koná pri vysluhovaní sviatosťi „in Persona Christi“. Preto pri vysluhovaní sviatosťi pravoslávny kňaz nehovorí v prvej osobe, ale „Krstí sa služobník Boží M. ...“. Uvádzajú, že kňaz nepredstavuje Krista, ale svojho biskupa (*vplyv autonómie patriarchátu*).

¹ Cyril Alexandrijský. Sv. Augustín ako prvý hovorí o nezmazateľnom a neopakovateľnom znaku.

Matéria Eucharistie

Pravoslávie používa kvasený chlieb ako matériu sviatosti Eucharistie. Odvoláva sa na tradíciu a slová Evanjelia, že Ježiš vzal do rúk *chlieb*. Katolícka Cirkev používa nekvasený chlieb, nakoľko počas židovskej Veľkej Noci bolo dovolené používať len nekvasený chlieb a preto aj Ježiš Kristus použil pri Poslednej večeri nekvasený chlieb.

Pravoslávie vyčíta Katolíckej Cirkvi, že pre kňaza používa veľkú hostiu a pre veriacich malú čím sa redukuje symbolika požívania jedného chleba. Katolícka Cirkev práve na zvýraznenie znaku používa väčšiu hostiu a pri viacerých kalichoch odporúča nech je hlavný kalich väčší (Kat. Cirkev – lámanie chleba » jednota).

Eucharistická adorácia

V pravosláví neexistuje adorácia Najsvätejšej Sviatosti ani neexistuje obdoba vystavenia a požehnania s Oltárnou Sviatosťou ako v Katolíckej Cirkvi. Pravoslávie to odôvodňuje zdržanlivosťou a averziou k verejnému vystavovaniu tajomstva a nevôľou oddelovať Telo a Krv Kristovu. Katolícka Cirkev je stále verná učeniu, že Kristus je prítomný celý a nedelený v každom zo spôsobov a neudeluje požehnanie s Krvou, nakoľko pod spôsobom Tela je prítomné Telo, Krv, duša i božstvo Ježiša Krista. Tiež chce predísť nebezpečenstvu zneuctenia, nakoľko spôsob vína sa uchováva ťažšie a nemanipuluje s tou ľahkosťou ako spôsob chleba. Ale v poslednom čase sa aj v pravosláví zaužíval v niektorých oblastiach po sv. prijímaní zvyk, že kňaz požehnáva ľud s Oltárnou Sviatosťou, ale len po sv. prijímaní. V Katolíckej Cirkvi sa hlavne v posledných rokoch zaznamenal až neuveriteľne veľký vzrast úcty a túžby po eucharistickej adorácii.

Sv. prijímanie v inej cirkvi

Pravoslávny nie je dovolené prijímať sv. prijímanie v nepravoslávnych cirkvách, ani katolíckej. Takisto nesúhlasia s tým, aby nepravoslávni prijímali sv. prijímanie počas pravoslávnych obradov.

Príkaz účasti na sviatočnej omši

Pravoslávie nepozná príkaz účasti na sv. omši v nedeľu a v prikázaný sviatok. Niektoré miestne pravoslávne cirkvi poznajú pravidlo účasti na omši vo sviatok ako niečo podobné katolíckemu príkazu účasti na omši v nedeľu a v prikázaný sviatok, ale sú to sporadické výnimky.

Diakonky

Diakonky mali v prvotnej Cirkvi úlohy, ktoré sa nedajú v žiadnom prípade zrovnat' s úradom diakona. Nemali vstup do presbytéria a boli pomocníkmi najmä pri krste žien. Neskôr sa tento úrad pretransformoval do ženského mníšskeho života.

Pravoslávie aj v dnešných časoch, aj keď veľmi sporadicky, vysviaca diakonky, väčšinou mníšky, ktoré pôsobia vo vlastnom kláštore. Pravoslávie uvádza, že svätenie diakoniek nemá kanonickú prekážku a rozhodlo by o tom výlučne schválenie veriacich.

Vysluhovateľ sviatosti birmovania

V pravosláví je riadnym vysluhovateľom sviatosti birmovania kňaz. Vysluhuje sa spolu s krstom.

Rozvod a druhé manželstvo

V prípadoch manželskej nevery, alebo keď sa manželstvo stáva nefungujúcim pravoslávna cirkev rozvádza manželov, ktorí môžu uzavrieť druhé manželstvo, v niektorých prípadoch aj tretie manželstvo. V každom prípade je zakázané štvrté. Táto možnosť je daná nevinnej stránke. Druhé manželstvo nie je sviatosťou, ale v prirovnaní ku katolíckej náuke ho možno nazvať sväteninou.

Nepoškrvené Počatie Panny Márie

Pravoslávie neprijíma dogmu o Nepoškrvenom Počatí Panny Márie, nakoľko si myslí, že to zmenšuje jej veľkosť, lebo vytvára priepasť medzi ňou a ľudstvom a obnáša riziko postaviť ju na úroveň božstva. Žiadny pravoslávny veriaci nie je obvinený z herézy ak v to verí, lebo aj medzi pravoslávnyimi teológmi sú niektorí, ktorí súhlasili s touto náukou.

Hlavnou príčinou sporu je vyhlásenie dogmy zo strany pápeža, nakoľko pápežská neomylnosť je v pravosláví odmietaná.

Nanebovzatie Panny Márie

1. novembra 1950 vyhlásil pápež Pius XII. dogmu o Nanebovzatí Panny Márie. Aj keď pravoslávie slávi usnutie Panny Márie, vyčíta, že dogmatické vyhlásenie nehovorí explicitne o smrti Panny Márie. Táto otázka nie je ešte uzavretá, existujú dva prúdy (ako tomu bolo aj pri Nepoškrvenom Počatí) a je otvorená teologickému bádaniu. Pápež Pius XII. vedome nespomína túto otázku (immortalisti/mortalisti).

Pravoslávie vyčíta, že Nanebovzatie Panny Márie je odvodzované od Nepoškrveného Počatia, voči ktorému má tiež výhrady (kvôli ponímaniu o dedičnom hriechu a vyhláseniu zo strany pápežskej autority, ktorú neuznáva) a nie od Božieho materstva. Katolícka Cirkev odvodzuje Nanebovzatie primárne od Nepoškrveného Počatia, ktorého je logickým dôsledkom (to je aj argument o neúmrtí Panny Márie), ale aj z Božieho materstva a ustavičného panenstva (neporušené panenské telo nemohlo uzrieť porušenie).

Nakoniec nesúhlasí s vyhlásením dogmy, keď nie je heréza, ktorá by ju ohrozovala. Pravoslávie nepozná vyhlasovanie dogiem kvôli objasneniu pokladu viery.

Mariánske zjavenia

Mariánske zjavenia, ktoré Katolícka Cirkev potvrdila ako pravé sú podozrivé pre pravoslávie. Ale hlavne výzva Panny Márie k náhrade, odprosovaniu a uzmierenie za hriechy ľudí. Pravoslávie to vidí ako uberanie hodnoty vykupiteľského utrpenia Ježiša Krista, akoby jeho utrpeniu niečo chýbalo a ľudia to mohli obetou svojho utrpenia dopĺňať. Ale slová sv. Pavla sú jasné: „Dopĺňam na svojom tele to, čo chýba Kristovmu utrpeniu“. Kristovmu utrpeniu nič nechýba, ale „chýba“ mu spolupráca človeka a stále bolo učením Katolíckej Cirkvi, že je možné spolupracovať na vykúpení, keď Boh nie pre našu spravodlivosť, ale zo svojej dobroty prijíma obeť náhradu človeka za hriechy. Najväčším príkladom je úcta k Najsv. Srdcu Ježišovmu a spolupráca bolestnej Panny Márie na Kristovom vykupiteľskom diele.

Pravoslávie ústami Petra z Damasku hovorí, že „nedovoľujeme si prosiť orodovanie za všetkých, ale len za naše hriechy“. Je nemenným učením Katolíckej Cirkvi, že každý prosí za odpustenie vlastných hriechov čo do viny, ale ohľadom trestov a následkov hriechu si môžu veriaci navzájom pomáhať (oslávená a putujúca Cirkev).

Ruženec

V pravosláví neexistuje modlitba sv. ruženca.

Úcta k Najsv. Srdcu Ježišovmu

Pravoslávie neuznáva túto úctu, nakoľko v nej vidí rozdelenie Kristovej osoby alebo uctievanie iba jednej prirodzenosti. Táto argumentácia neobstojí, nakoľko sám Ježiš Kristus si žiadal túto úctu a Katolícka Cirkev neuctieva iba jednu prirodzenosť (v tomto prípade ľudskú), ale Srdce Božej osoby, ktorá prijala našu ľudskú prirodzenosť (aj ľudskej prirodzenosti patrí božská úcta). Aj v bežnom živote sa práve srdce stáva symbolom lásky osoby. To isté platí o úcte k Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie. Podobný postoj je k úcte piatich Kristových rán, Krížovej cesty, dieťaťa Ježiša, stavania jasiel' na Vianoce, tajomstvá ruženca. Pravoslávie to odôvodňuje vôľou vyhnúť sa citovosti a emotivite.

Lavice a stoličky

V pravoslávnych kostoloch sa nenachádzajú lavice a stoličky. Nachádzajú sa nanajvýš len pri stenách chrámu pre starších a chorých. Veriaci stoja prakticky počas celého obradu. Pravoslávie vníma lavice ako prekážku kultu, lebo veriaci nemôže vykonať prostráciu alebo vlastné prejavy úcty.

Sochy

Pravoslávie nepoužíva v chrámoch sochy, iba obrazy (takisto ani hudobné nástroje). Odvolávajú sa na starozákonný príkaz o nevyhotovení žiadneho idolu. V tomto sa približujú k protestantizmu a ikonoklazmu, ktorý sa najviac prejavil práve na Východe.

Nepoužívajú ani vitráže.

Kánonické právo

Pravoslávie nemá jednotnú zbierku kánonického práva, ale množstvo zbierok kánonov rôznych koncilov, ktoré sú pre každú autonómnu pravoslávnu cirkev iné. Odôvodňuje to rôznorodosťou oblastí. Niekedy sa prax jednej cirkvi líši od druhej, preto sa pravoslávie snaží už dlhý čas usporiadať panortodoxný koncil, ale zatiaľ bezúspešne, keďže cirkvi sú autonómne a nemajú jednu hlavu, ktorá by rozhodla (antiochijský patriarcha požíva len primát úcty, ale nie jurisdikcie).

Právne normy

Pravoslávie odmieta v katolicizme vonkajšie normy správania, rozdelenie na „príkazy“, „zákazy“, to čo je „odpustiteľné“, „neodpustiteľné“, hriechy „smrteľné“, „všedné“, atď. Aby Cirkev mohla uplatniť Kristov príkaz o moci kľúčov (napr. pri konkubináte), je nevyhnutné, aby stanovila aj vonkajšie normy správania, ktoré sú vyjadrením vnútorného postoja daného

človeka. Kým trvá konkubinát, sám človek sa stavia do pozície „neodpustiteľnosti“.

Pápežský primát

Pravoslávie neuznáva pápežský primát jurisdikcie nad celou Cirkvou. Vidí v tom ustanovenie ďalšieho stupňa posvätného rádu nad episkopátom. Neprijíma ani pápežské tituly, ktoré ho označujú ako hlavu celej Cirkvi.

V pravosláví je známa pentarchia – päť patriarchátov: Rím, Jeruzalem, Carihrad (Konštantinopol), Antiochia, Alexandria.

Pápež Benedikt XVI. v roku 2006 odmietol používať titul „patriarcha západu“.

Titul „pápež“

Aj alexandrijskí a koptskí pravoslávni patriarchovia si prisvojujú titul *pápež*.

Význam slova „katolícky“

Pravoslávie nesúhlasí s pomenovaniami „Katolícka Cirkev“ a Pravoslávna Cirkev“, lebo aj pravoslávie sa označuje ako „Katolícka pravoslávna cirkev“ alebo „Katolícka pravoslávna východná cirkev“ (toto označenie je aj v OSN). Odmietajú, že termíny „katolícky“ a „rímsky“ sú neoddeliteľne spojené. Tiež si prisvojujú toto označenie. Tu je dobre vidieť, ako všetci túžia po označení *katolícka cirkev*, nakoľko je všeobecne uznávané, že je jedinou pravou Kristovou Cirkvou.

Sv. Augustín

Pravoslávie považuje teologické závery sv. Augustína za nebezpečné pre teológiu. Preto ho nazýva len blahoslaveným (hoci sama sa diví, že jeho najväčšími obdivovateľmi boli práve Fócius a Marek z Efezu). Vyčíta mu, že redukuje osoby Najsv. Trojice na „vzťahy“, čo nie je pravdou, lebo viera sv. Augustína ohľadom Najsv. Trojice je pravoverná. Tiež sa mu vyčíta, že má pesimistické ponímanie dedičného hriechu. To preto, lebo pravoslávie má veľmi odlišné ponímanie dedičného hriechu.

Kanonizácie

Pravoslávie neprijíma do kalendáru svätých kanonizovaných po Veľkej schizme roku 1054, ale slávi svätých kanonizovaných pred týmto dátumom.

Pravoslávne kanonizácie nepovažuje za neomylné, nakoľko nemá najvyšší úrad. Preto je zvyklosťou, že pridáva alebo uberá zo zoznamu svätých, alebo ich tam znova vráti.

Dogmatický vývoj

Pravoslávie učí, že v zjavení nie je dogmatický vývoj ani hlbšie chápanie zjavenia postupom času. Uvádza, že nemôže byť rast v pravde a dogmy, ktoré Katolícka Cirkev vyhlásila najmä v posledných storočiach vidí sklon ospravedlniť novoty pridané do zjavenia.

Katolícka Cirkev považuje zjavenie za uzavreté smrťou posledného apoštola, ale zjavenie má rôzne hlboké významy, ktoré Cirkev postupne odkrýva. Mnohé nauky, ktoré boli ako Cirkvi odovzdané ako v semienku (Newman) rastom sa pomocou Ducha Svätého odkrývajú. Žiadne dogmatické vyhlásenie neodporuje Svätému Písmu alebo Tradícii, naopak,

ukazuje ich plný význam (explicitné a implicitné zjavenie).

Očistec

Pravoslávna teológia hovorí po smrti o medzistave blaženosti pre spasených a múk pre zatratených, ale tento medzistav ešte nie je definitívnym stavom, ktorý nastane až po poslednom súde.

Pre tých, ktorí zomreli s ľahkým hriechom alebo sa ešte neočistili za tresty hriechov bude očistením skúška smrti alebo modlitby Cirkvi. Neexistuje stav očistca a potreba zadosťučinenia. Preto sa neprijíma ani náuka o odpustkoch.

Jozef Nádaský